

«ЛЮДИНА, ЯКА ПРОБУДИЛА УКРАЇНУ».

УСНИЙ ЖУРНАЛ

Хтось називав його ідеалістом, хтось - диктатором. Його поважали на Галичині та на Донбасі, за принциповість та непохитність навіть у радянських таборах називали "Зеківським генералом", він зіграв одну з ключових ролей у відновленні незалежності України.

Перша сторінка

ДИТИНСТВО

Майбутній яскравий борець за українську незалежність, В'ячеслав Чорновіл народився у маленькому селі Єрки, що на Черкащині, 24 грудня 1937 року. Він був третьою дитиною у родині вчителів, мав старшого брата Бориса та молодшу сестру Валентину. "Він був дуже старанною, цілеспрямованою людиною із самого шкільного життя. Він хотів знати, дуже багато читав.

Навчився він читати у чотири роки. Славка дід навчив читати. Книжок було багато, але під руками була "Війна і мир"

Нахил до гуманітарних наук, зокрема, філології, Чорновіл успадкував від батьків - вчителя української літератури та вчительки молодших класів .

Друга сторінка:

СТУДЕНТСЬКІ РОКИ.

Чорновіл закінчив школу 1955 року із золотою медаллю та того ж року залишив Черкащину. Хлопець подався до столиці, де вступив до Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Своім профілем він обрав філологію, але швидко розчарувався і вирішив перейти на факультет журналістики.

"1956 рік. Викладачі боялися в університеті ще слово сказати. Там тільки на журналістиці був такий викладач Шестопад (доцент факультету журналістики, який закладав фундамент шестидесятництва в Україні - Ред.) та ще кілька викладачів, які щось намагалися дати студентам. Вони з ними ходили у різні походи, зокрема до Холодного Яру, і давали літературу. А на філологічному все було глухо. В'ячеслав знав, що на журналістиці трохи вільніше. Він попросився перевестися, але йому дали завдання цілий рік писати у студентську газету. Він закінчив університет з відзнакою. Коли він приїхав до Києва, то був дуже вражений російською мовою на вулицях. Він сам згадував, що через українську мову, його на вулицях питали, чи не з Польщі він приїхав.»

Валентина Чорновіл, сестра В'ячеслава Чорновола

Вже тоді, в університеті, Чорновіл вражав сміливістю своїх висловлювань, їхньою безапеляційністю. Через свої погляди В'ячеслав мав річну перерву у навчанні. Адже на нього "донесли" його студентські товарищі. В одному зі своїх інтерв'ю сам В'ячеслав Чорновіл пригадував, як у перші ж роки навчання йому закидали "не таке мислення"

Третя сторінка

РОКИ ЗАСЛАННЯ

Провів сумарно 20 років таборів.

Провокаційні та сміливі заяви Чорновола з часом стали виходити за межі приватних бесід, виливаючись у публічні виступи, диспути та заяви.

Від 1963 року молодий журналіст став активним учасником руху шістдесятників, співавтором та розповсюджувачем самвидаву, організатором і учасником багатьох акцій.

Після першої хвилі арештів української інтелігенції 21-22 серпня 1965 року Чорновіл виступив із протестом у кінотеатрі "Україна" на прем'єрі фільму "Тіні забутих предків". "Вперше побачив я Чорновола на студентському диспуті 12 квітня 1967 року. Він відбувався в гуманітарному корпусі Київського університету на бульварі Шевченка, 14. Із запального виступу молодого журналіста я запам'ятав пристрасть. Вона в ньому клекотала, ярилася, як криця в мартені від надміру кисню. Напевно, у кадебешних звітах його виступ зберігся повністю, а в моїй пам'яті відбилося небагато...[...] Чорновіл [...] говорив про бідність, про мізерні пенсії, про безправ'я колгоспників, про школи без учителів, про села без лікарів, словом, про "ідіотизм сільського життя" у найяскравішому прояві радянської дійсності..."

Леонід Капелюшний, з книги "Візантійський синдром"

Радянська влада боролася із ним своїми звичними методами - обшуками, звільненнями з роботи та арештами.

А Чорновіл відплачував їй сторицею: протестами, мітингами, викривальними статтями та книгами.

За документальну збірку "Лихо з розуму", де він описував історії репресованих, молодий політик отримав премію міжнародного Пен-клубу від світової спільноти та 3 роки концтабору від СРСР (1967 рік).

"Гонораром" за підпільний часопис "Український вісник" стали 6 років колонії суворого режиму та 3 роки заслання. Покарання він відбував у Мордовії та Якутії (1972 рік).

Про ревне ставлення Чорновола до української мови свідчить спогад його сестри про "холодний душ".

Я мала "холодний душ" від В'ячеслава у зв'язку з мовою. Він вже був студентом, приїхав додому. Це було на дворі, коло хати умивальник. Я мила руки. Ми про щось говорили. У нас у селі казали "конешно", а не "звичайно", і "наверно". Ну я щось таке як сказала. Він витягнув із криниці відро холодної води, на мене вилив, сказав: "Оце тобі конешно, оце тобі "наверно". Цей холодний душ - на все життя".

Валентина Чорновіл, сестра В'ячеслава Чорновола

ЧОРНОВІЛ ПОЛІТИК

1985 року В'ячеслав Чорновіл повернувся із заслання. Єдине місце, куди він зумів влаштуватися на роботу у Львові - це кочегар у Міськрембудтресті та школі-інтернаті. У той же час він розпочав активну політичну діяльність, через два роки відновив видання "Українського вісника". Вже 1988 року Україну сколихнули перші політичні мітинги, які розпочалися зі Львова та ширилися далі. Чорновіл був активним учасником та співорганізатором акцій протесту.

Він стає одним з ідейних натхненників створення Української Гельсінської спілки. "1988 рік, так звана Горбачовська перебудова, хаос перебудовний. Повернулися з ув'язнень, з Мордовських таборів наші дисиденти. У Львові це - Вячеслав Чорновіл, брати Горені, Калинці Ігор та Ірина. Відновлений був випуск "Українського вісника", який ми робили з осені 69 року до 72 року включно.

Була створена, заявила про своє існування, Українська Гельсінська спілка. І проголошені її принципи. По суті, це була створена нова політична партія - альтернатива КПРС. І Декларація принципів УГС була, по суті, програма політичної партії. Програма новітньої майбутньої Української держави. Безпосередній головним автором і редактором, звісна річ, був В'ячеслав Чорновіл."

Ярослав Кендзьор, найближчий соратник Чорновола

На фоні активних мітингів у Львові, які міліція безжалюно розганяла, Чорновіл став співзасновником Народного руху України. Головними ідеями організації були незалежна Україна, відродження її історії та національної свідомості. Перший з'їзд Руху відбувся 1989 року і вже за кілька років його осередки поширилися всією територією України. Чорновіл наполіг на перетворенні Руху на політичну партію, яка отримала конкретну програму та чітку організацію.

П'ята сторінка

Вибори 1991 року

З 1990 року Чорновіл став народним депутатом, був активним членом Народного Руху України та його головою з 1992-го. Тричі обирався депутатом Верховної Ради України (1990, 1994, 1998). Чорновіл всіляко намагався створити умови для самоствердження, самореалізації національного організму, набуття економічної могутності, культурного розвитку, втілення в життя соборницької ідеї, надання Україні суб'єкта міжнародного співтовариства.

Безумовно, однією з ключових подій у біографії В'ячеслава Чорновола стали перші президентські вибори у незалежній Україні 1991 року. Він виступив кандидатом від своєї вже політичної партії "Народний Рух України". У перегонях він став другим після Леоніда Кравчука, хоча мав всі шанси на перемогу.

Шоста сторінка

ЗАГИБЕЛЬ

25 березня 1999-го Чорновіл загинув в автомобільній катастрофі під Борисполем за нез'ясованих обставин. Це сталося на 5-му кілометрі автотраси Бориспіль - Золотоноша, коли авто із політиком поверталось до Києва. Автомобіль Чорновола врізався в "КамАЗ" з причепом, який розвертався посеред шосе.

Трагедію пов'язують з політичною діяльністю, зокрема, президентськими виборами, які мали відбутися 1999 року. Та, за словами Юрія Ясенчука, Чорновіл не планував подавати свою кандидатуру на виборах, а підтримував рухівця Геннадія Удовенка.

Йому посмертно присвоєно звання Герой України з удостоєнням ордена Держави за визначний особистий внесок у національне відродження України, послідовне відстоювання ідеї побудови незалежної Української держави, активну громадську і політичну діяльність.

11 фактів про В'ячеслава Чорновола

1. **Боровся за Україну.** Під час випускного вечора в університеті пішов на Володимирську гірку і дав клятву, що все життя буде боротися за Україну.
2. **Працював різноробом.** У 1963-1964 роках брав участь у будівництві Київської ГЕС. Після першого ув'язнення, працював спостерігачем метеостанції, землекопом археологічної експедиції, вагарем на станції Скнилів тощо. Після останнього – кочегаром у Львові.
3. **Був тричі одружений.** У 1960-му уклав шлюб з Іриною Бруневець, від якої має сина Андрія. Відносини припинились наприкінці 1962-го. З червня 1963-го зав'язав стосунки з Оленою Антонів, від якої має сина Тараса. Остання дружина – Атена Пашко.
4. **Витримав 83 допити.** У 1966-му В'ячеслав Чорновіл відмовився свідчити у справі проти своїх друзів – братів Горинів, Мирослави Зваричевської і Михайла Осадчого. Навіть попри те, що на той час вони визнали провину і потреби уникати свідчень вже не було. За що був притягнутий до суду і отримав свій перший вирок. У 1972-му витримав 83 допити, але й надалі ніколи не свідчив проти друзів.
5. **Прокурор, який судив Чорновола має звання «Почесний працівник прокуратури України».** Другу (1967р.) і третю (1972р.) кримінальні справи проти В'ячеслава Чорновола порушив прокурор Львівської області Борис Антоненко (1912-2010рр.). Свою посаду прокурор обіймав протягом 20 років. Антоненко написав низку книжок про своє прокурорське минуле, боротьбу зі злочинністю і «українськими буржуазними націоналістами». У 2003-му прокурору призначена пенсія згідно із Законом України «За заслуги перед Україною». В червні 2006-му Антоненку оголосив подяку Генеральний прокурор України Олександр Медведько. А в 2007-му йому присвоєно звання «Почесний працівник прокуратури України».
6. **Не відмовляв всім, хто до нього звертався з питаннями української справи.** «Працював він самовіддано і справді багато, – згадувала дружина Атена Пашко. – Вставав, бувало, о 5 годині ранку, писав, потім – на роботу, лягав пізно. Знаєте, є люди, котрі можуть вам відмовити, сказавши, що не мають вільного часу чи знайти якісь інші відмовки. До таких В'ячеслав Максимович не належав, позаяк не вмів кривити душею. Він завжди давав пораду, настанову людям, які до нього звертались і, особливо, якщо це стосувалося української справи».
7. **Від КГБ отримав прізвисько «Неугомонний».** Із спогадів вірменського дисидента та політв'язня Паруйра Айрякіна: «Він був наче напханий енергією, він навіть у зоні бігав, займався спортом. Багато читав, писав, покладену норму

– ми шили рукавиці – виконував не за вісім годин, а за три години – решту часу він був зайнятий сам собою».

8. **Непохитно вірив у відновлення незалежності України.** Переказують, як один із слідчих спересердя запитав В'ячеслава Чорновола: «Ну добре, от уявімо, є ваша незалежна Україна. І ким ви там себе бачите?». І почув у відповідь: «Як ким? Редактором опозиційної газети».
9. **Чорновіл був кандидатом в президенти України.** На президентських виборах 1 грудня 1991-го за В'ячеслава Чорновола віддали голоси 7.420.727 українців (23,27%). Він зайняв друге місце слідом за Леонідом Кравчуком.
10. **Зрікся присяги на вірність московському цареві.** Після обрання Гетьманом українського козацтва, на Великій раді 21 червня 1992-го в Переяславі-Хмельницькому проголосив зречення присяги на вірність московському цареві, даної на Переяславській раді в 1654-му.
11. **На прощання з В'ячеславом Чорноволом в Києві прийшло близько 200 тис. людей.** Він загинув в автокатастрофі на шосе під Борисполем за нез'ясованих обставин. Багато хто вважає це політичним убивством напередодні майбутніх президентських виборів. Колишній заступник генерального прокурора Микола Голомша припускав, що Чорновола після аварії добили кількома ударами кастета. Похорони В'ячеслава Чорновола в Києві зібрали до 200 тис. людей.

Цитати В'ячеслава Чорновола

1. «Україна розпочинається з тебе».
2. «Хто мене вчив? Справжня журналістика – це все-таки від Бога. Я закінчив факультет журналістики, але така нас інтелектуальна вбогість вчила. Правда, були Матвій Шестопал, був Павло Федченко, які щось нам давали».
3. «Перебираючи в пам'яті тюремні роки, пригадую, як було важко у перші дні після першого арешту. Мене кинули в камеру до смертників. Хотіли відразу зламати. Але мене не можна було зламати, адже я вже тоді написав свої книги «Правосуддя чи рецидив терору» і «Лихо з розуму» – про те, як хтось ламався, а хтось вистояв».
4. На запитання: «Звідки Ви родом?», відповідав: «Я людина всієї України». Завжди вважав Україну однією цілісною державою. «Немає в нас бандерівців та москалів, східних і західних. Всі ми – народ України».
5. «Пригадую демонстрацію 17 вересня 1989 року у Львові, коли, мабуть, близько 200 тисяч людей ішло від Порохової вежі до собору св. Юра, не зламавши ні однієї билинки. Ми всі тоді були просякнуті єдиною ідеєю. Зараз ті крила опустилися. Лідерів заїдають амбіції. Чи немає амбіційних людей в Америці, Франції, Німеччині, Великій Британії? Але там є чітко вироблена

політична структура: людина знаходить своє місце, знаючи, що не всі можуть бути першими. У нас по-іншому. Але вірю – це мине. Україна прийде до єдності національно-демократичних сил».

6. Програвши президентські вибори 1991-го, сказав: «Програв не я. Програла Україна».

7. «Над Україною нависає зловісна двоголова тінь російського імперіалізму, який тільки й чекає остаточного колапсу нашого суспільства, щоб запуслити хижі пазурі в живе тіло нашого народу» (1997).

8. «Допустити дві державні мови, або одну державну, а одну – офіційну – значить, зруйнувати державу. Я завжди наводжу в приклад євреїв, які відродили вже мертву мову і об'єдналися навколо неї».

9. «Якби мене запитали, чи жалкую я за тим, як склалося моє життя, про відсиджені 15 років, я б відповів: анітрохи. І якби довелося починати все спочатку та вибирати, я б обрав життя, яке прожив».

10. «Дай Боже нам любити Україну понад усе сьогодні – маючи, щоб не довелося гірко любити її, втративши. Настав час великого вибору: або єдність і перемога та шлях до світла, або поразка, ганьба і знову довга дорога до волі».